

Felső tagozatos gyermekek tanulási motívumainak vizsgálata

Mint minden emberi tevékenységnek, így a tanulásnak is alapvető és legfontosabb mozzanata (vagy eleme) a *motiváció*. A motiváció az a belső energia, hajtóerő (Rubinstein az agykéreg uralkodó ingerének nevezi), amely nélkül nincs tevékenység. A pozitív motívum létrehozza és állandóan táplálja a tanulást. A tanuláshoz azonban vannak negatív motívumai is. Ilyen esetekben a tanulás el sem kezdődik, vagy nagyon nehezen indul el. Ha az energia csökken, hanyatlik az aktivitás is. A tanulás közben ható negatív motívumok lerontják a tanulás határfokát, s teljesen meg is szüntethetik a folyamatot. (KUGEMANN, 1976.)

A személyiségben a motívumok sokasága, egész rendszere jön létre. Az egyes motívumok erősíthetők vagy gyengíthetők egymást. Sokszor *harcban állnak egymással*. A pedagógusnak segítséget kell nyújtania ahhoz, hogy a tanulóknak sok pozitív motívum jöjjön létre, s a motívumok harcában lehetőleg a pozitív motívumok győzedelmeskedjenek.

Az elméleti szakemberek a motívumot olyan gyűjtőfogalomnak tekintik, amely minden belső, cselekvésre készítő tényezőt magában foglal. Ilyenek: a drive, a homeosztázis, a szükséglet, az érzelmek stb. A motívumok gerincét azonban az élet folyamán kialakult *szükségletek* alkotják. A szükségletek között is a magasabbrendűek: a kulturális szükségletek, a munka, a szociális együttélés, a tudásvágy stb. a lényegesebbek.

A szükséglet önmagában még nem motívum. A szükségletnek *tudatosulni kell, ami a külső indítással kezdődik*. Külső inger (figyelemfelhívás, érdeklődéskeltés stb.) „hívja felszínre” a szükségletet. A szükséglet és a külső inger szerencsés találkozásának kell bekövetkeznie, hogy motívum jöjjön létre, motívum keletkezzen. Ezt a szerencsés találkozást a pedagógusnak a pedagógiai folyamatban kell megteremtenie.

A motívum szerkezetébe a fejlődés folyamán, a személyiségfejlesztés eredményeként épül be a *tudatosult társadalmi követelmény*. Ezek főleg erkölcsi motívumok: kötelesség- és feladattudat, igénysszint stb. A motívumoknak ezek az elemei a követelmények tudatosításával, azok elfogadtatásával (meggyőzés és meggyőződés), rendszeres követeléssel és ellenőrzéssel jönnek létre. Következetességgel pl. kialakíthatók a tanulóknak a tanuláshoz való pozitív motívumok, jó szokások. Hasonlóan a szociális motívumok is létrehozhatók, mint pl. a közösségben való tevékenykedtetés igénye; egymás segítése; támogatáskérés másoktól stb.

A pedagógusra rendkívül komoly feladat hárul a motívumok fejlesztése terén. Először olyan konkrét indítékokról kell gondoskodnia, amelyek felszínre hozzák a szükségleteket. A tevékenységbe újabb és újabb motívumokat kell beépíteni, mert csak így tudja biztosítani a tevékenység sikerét. Sikeres tevékenykedtetéssel a motívumok egész rendszerét hozhatja létre, s megszilárdításukkal a további munka *energia-bázisát* teremti meg. Ez lesz a biztos alapja annak, hogy a tanulók tudatában újabb és egyre magasabbrendű szükségletek jöjjenek létre, amelyek nélkülözhetetlenek a személyiség sokoldalú fejlesztésében.

A személyiség fejlődése a születés után azonnal megkezdődik. Jó környezeti körülmények között már kisgyermekkorban sok jó személyiségtulajdonság megalapozódik az emberben. Igazi kibontakozása azonban az iskolában, az iskolába lépéskor kezdődik meg. A gyermek fő tevékenységformája 6–10 éves korban a tanulás lesz. Nem lényegtelen tehát, hogy a fő tevékenységforma mennyire eredményes. Ezért szükséges, hogy megfelelő ütemben fejlődjön a gyermekek tanulási motívumrendszere.

Tapasztalat, hogy az alsó tagozatos tanulók zöme szeret iskolába járni. A kisiskolás gyermekek kedvvel tanulnak. Egyformán szeretnek szinte minden tantárgyat, magas a tárgyi érdeklődésük, szorgalmasak, ragaszkodnak tanítójukhoz. Sok tanulónál mindez a felső tagozatban is megmarad, sok gyermeknél azonban a tanuláshoz való viszonyban változás következik be. Gyakran sikertelenség követi a tanulási tevékenységet. Vizsgálódásom során kíváncsi voltam arra, mi lehet az oka a tanulási kudarcoknak, melyek azok a negatív (tasztító) motívumok, amelyek rontják a gyermekek tanulási kedvét. Ha csak néhányat is sikerül megismerni, eredményesebben tudjuk pedagógiai tevékenységünket megszervezni, a személyiségfejlesztést irányítani.

A gyermekek tanulási motívumait nyolc felső tagozatos osztályban vizsgáltam. A nyolc osztályban 219 tanulóval foglalkoztam.

Az adatgyűjtésre legalkalmasabbnak a kérdőíves módszert tartottam, amelyet beszélgetéssel egészítettem ki. Több gyermek munkáját tanítási órákon és a hospitálásokon meg is figyeltem. Az így szerzett tapasztalatok az elemzéshez és a megjegyzések értelmezéséhez nyújtottak segítséget. A motívumok általános és osztályokra bontott összegyűjtése azonban a kérdőíves kérdéseire adott válaszokra épül.

A kérdések megtervezésében figyelembe kellett vennem, hogy a gyermekek a motívumok megnevezésére irányuló kérdésekre túlságosan általános válaszokat produkálnak. Pl. Szeretsz-e iskolába járni? Igen. Nem. Kötelességem stb. Az ilyen válaszok nem utalnak valóságos szükségletekre, még kevésbé konkrét indítékokra. A fejlesztés szempontjából viszont éppen ezek ismeretére lenne nagy szükség. Ilyen felmérés alkalmával jó lenne megtudni a motívumok fejlettségi szintjét is. Pl.:

- csak tudott motívumról van-e szó (amikor a gyermek csak tudja, hogy kötelessége a tanulás, de a tanulást még sok más motívum elnyomja);
- a cselekvést közvetlen kiváltó motívumok irányítják-e a tanulást (amikor a tanulást néhány érdekes vagy kedvelt cselekvés-játék, manipuláció, rajzolás-ábrázolás stb. váltja ki);
- vagy a tevékenység általános, sokszor távlati célja a tanulás hajtóereje (pl. a hivatásra való felkészülés, az érdeklődés, az önfejlesztés stb.).

(LEONTYEV, 1964.)

Ha a kérdőíveken általánosan tesszük fel a kérdéseket, rendszerint a válaszok is általánosak lesznek. Ilyen esetekben a gyermekek nem gondolnak (sokan nem is ismerik) a motívumok gazdag „tárházára”. Ezért kétféle kérdőívet szerkesztettem.

Az „A” jelzésű kérdőíven általánosan fogalmaztam meg a kérdéseket, de mindegyik után odaírtam a Miért? kérdőszót. A tanulók semmiféle más irányítást nem kaptak. Azok, akik ezeket a kérdőíveket kapták, azokat a motívumokat jegyezték le, ami éppen eszükbe jutott.

A „B” jelzésű kérdőíven az általánosan megfogalmazott kérdéshez, már motívumokat is felsoroltam, s ezek közül kellett a gyermekeknek választaniuk. A felsorolásban aláhúzással és számozással kellett jelölniük a szerintük legfontosabbakat.

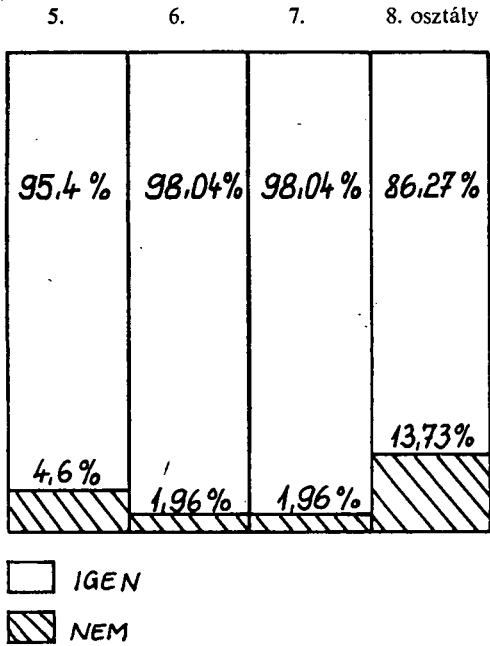
Természetesen lehetőséget adtam arra is, hogy a felsorolás után a gyermekek saját maguk is megnyilatkozhassanak, elképzelésüknek megfelelő motívumokat, illetve válaszokat jelöljenek meg.

A VIZSGÁLAT TAPASZTALATAI

1. Szeretsz-e iskolába járni?

Az első kérdéssel az volt a célom, hogy a gyermekek megnyilatkozzanak az iskolához való viszonyukról. A tanulók személyiségének legcélratörőbb, tudatos és speciális fejlesztése az iskolában történik. Ezért nem mindegy, hogy milyen az iskolához való kötődésük. Ha jól érzik magukat a gyermekek az iskolában, valószínű szívesen is tevékenykednek a foglalkozásokon, s már maga ez pozitív jelenség.

A következő oszlopos diagramon bemutatom az iskolakedveltség mértékét, majd táblázaton az iskolába járás motívumait.

Az első kérdésre adott válaszok alapján megállapíthatjuk, hogy a gyermekek igen magas, 94,5%-a szeret iskolába járni. 5,5%-o azoknak az aránya, akik nemmel választottak (ez az eredmény a 4 osztály összesített adata). A diagramról leolvasható, hogy legerősebb az iskolához való vonzódás a 6. és 7. osztályokban. Valószínű, hogy az 5. osztályban az átmenet jelent a tanulólóknak problémát, a 8. osztályban a tanulmányi leterhelés fokozódása, a pályairányulás okoz gondot, ami már lazítja az iskolához, az osztályközösséghez való kötődést.

Érdekes tapasztalatokat tükröz az iskolába járás motívumait összesítő táblázat. A tanulók 96,16%-ban pozitív motívumokat jelöltek meg. Rendkívül kevés, 3,74% a negatív motívumok aránya, amit talán számba se kellene venni, mert néhány osztályban csak 1–2 tanulórol van szó. Az osztályfőnöknek azonban ezzel az 1–2 gyermekkel is foglalkoznia kell. Meg kell vizsgálnia, hogy pl. az 5. osztályban miért nincsenek sikerei a tanulónak; miért érzi magát egyedül két tanuló; miért sok az elfoglaltsága a 8. osztályban a három tanulónak stb.

A pozitív motívumok változatait is érdemes megvizsgálni. Az első négy helyen mind a négy osztályban magasabbrendű motívumokat jelöltek meg. Ezek: az életre, a szakmára, a hivatásra való felkészülés; a tudás fejlesztése; a tárgyi érdeklődés. Ezek összesítve megközelítik a 60%-ot. Már kevesebb százalékban jelentkezik (10,63%) a közösségben való tanulás élménye. Az azonban, hogy a tanulók felfigyelnek és értékelik a közösség szerepét, a barátok segítségét és segítő-készségét, nagy jelentőségű.

1. Az iskolába járás motivumai

Osztály Igen, mert:	A megnyilatkozások száma					
	5.	6.	7.	8.	Össz.	%
Szükséges a szakmához	27	22	17	22	88	20.80
Az élet minden területére felkészít	15	21	15	16	67	15.83
Fejleszti tudásom	16	10	11	11	48	11.34
Sok tárgy érdekel	13	11	12	11	47	11.11
A barátaimmal tanulhatok	13	16	9	7	45	10.63
Jól tanítanak	20	12	3	4	39	9.21
Tanulás után mást is csinálunk	13		5	7	37	8.74
Jól érzem magam	12	7	3	2	24	5.67
A felnőttek kívánják	8	3	–	1	12	2.83
Összesen pozitív	127	114	75	91	407	96.16
Nem, mert: Sok az elfoglaltság	–	–	–	3	3	0.70
Rosszak a gyerekek	2	–	–	1	3	0.70
Egész nap ott vagyok	–	–	–	2	2	0.47
Unom magam	–	1	–	1	2	0.47
Nincsenek sikereim	1	–	–	1	2	0.47
Egyedül érzem magam	2	–	–	–	2	0.47
Roszul tanítanak	1	–	–	–	1	0.23
Osztályoznak	–	1	–	–	1	0.23
Összesen negatív	6	2	–	8	16	3.74
Összes motívum	133	116	75	99	423	100.00

Szintén kevesen figyelnek fel a gyermekek körében a jó tanítási eljárásokra és az iskolán kívüli más tevékenységekre (9,21; 8,74%). Az új tanterv bevezetése után joggal várhatnánk, hogy ezek a százalékok magasabbak legyenek.

Pozitívan értékelendő, hogy a gyermekek alacsony, 2,83%-a érzi csak úgy, hogy azért kell iskolába járni, „mert a felnőttek kívánják”.

Az első kérdésre adott válaszokból egyértelműen kitűnik, hogy a nevelők sikeresen teszik vonzóvá az iskolát, az iskolai életet.

Már az első kérdés válaszaiban is megjelöltek a gyermekek olyan motívumokat, amelyekben nemcsak az iskolához való kötődésüket nyilvánították ki, hanem a tanuláshoz való viszonyukat is. Az iskolához való kötődés azonban még nem teljesen azonos a tanulás motívumával. A 2. kérdés kimondottan a tanulási motívumok felszínre hozását célozta.

A tanulók 92,23%-a szeret tanulni, s csak 7,77%-a nem. Az első kérdésre adott válaszok alapján várható is volt ez a magas arány a pozitív oldal eltolódása felé. Annál is inkább, mert a gyermekek már előzőleg is sok magasabbrendű motívumot jelöltek meg.

A tanulás motívumai igen sokszínűek, változatosak. A 219 tanuló összesen 398 motívummal reagált a kérdésre. Ebből a pozitív motívumok aránya 94,04%, a negatív motívumoké 5,96%, ami rendkívül jó eredmény.

2. Szeretsz-e tanulni?

Osztály Válaszok	A megnyilatkozások száma					
	5.	6.	7.	8.	Össz.	%
Igen	61	48	46	47	202	92,23
Nem	5	3	5	4	17	7,77
Összesen:	66	51	51	51	219	100,00
Igen, mert: hajt a kíváncsiság	18	23	25	14	80	20,10
Kötelességem	24	18	8	12	62	16,56
Mindig többet tudok	19	14	11	15	59	14,82
Társadalmi kötelesség	17	13	6	11	47	11,08
A tudás hatalom	10	9	5	6	30	7,53
Szüleim elvárják	9	8	2	1	20	5,02
Belső érzés diktálja	7	2	3	8	20	5,02
Hajt a siker	4	7	3	2	16	4,02
Szerettem a jó jegyet	6	5	3	–	14	3,51
Könnyen tanulok	3	5	2	–	10	2,51
Sokszor dicsérnek	3	5	1	–	9	2,26
Barátaim elismernek	2	2	–	–	4	1,00
Játékos a tanítás	2	2	–	–	4	1,00
Összesen pozitív:	124	113	69	69	375	94,04
Nem, mert: Sok időt igényel	3	3	1	3	10	2,51
Unalmas	2	–	5	–	7	1,95
Rossz jegyet kapok	1	–	–	3	4	1,00
Nehéz tanulok	–	–	–	2	2	0,50
Összesen negatív:	6	3	6	9	23	5,96
Összesen:	130	116	75	77	398	100,00

A táblázatban a motívumokat előfordulásuk mennyisége alapján soroltam fel. Első helyen áll 20,10%-kal a tanulás *tartalma iránti kíváncsiság*. Igaz, hogy ez a motívum az első helyen áll, de nem mondható túlságosan magas arányszámnak. Köztudott, hogy a tanulás legalapvetőbb hajtóereje (s ezt kell magas fokra fejleszteni a tanulóknban) az érdeklődés, a kíváncsiság, az ismeretlen felfedezése.

A többi motívumot némi csoportosítással a következőképpen lehet értékelni: kötelességem a tanulás, a társadalom elvárja, szüleim kérik, belső érzés diktálja, a tudás hatalom elnevezésű motívumok (összesen 65% körül mozog), ami a gyermekek fejlett *kötelesség- és felelősségtudatát* igazolja.

A siker utáni vágy, az elismerés, a barátok előtti jó szereplés, a jó jegy (kb. 11%) már kevésbé motiválja a gyermekeket. Ebben van jó is és rossz is. Jó, hogy nem az érdemjegyéért tanulnak, rossz, hogy *alacsony szintű a sikerorientáltság* a tanulásban.

A táblázatból az is kiderül, hogy a felső tagozatos gyermekeket már nem motiválja a játékos tanulási forma (10%).

A negatív motivumok ebben az esetben sem számottevőek. Legtöbben (10 tanuló) arról panaszkodnak, hogy sok időt vesz igénybe a tanulás. Pozitív jelenség, hogy a tanulók csak 1,95%-ban jelöltek meg olyan motivumokat, amelyek a tanulás unalmasságát igazolják.

3. Melyik munkaformát, tanítási módszert és eljárást kedveled a legjobban?

Megnevezés	A tanulók száma		%
Csoportos foglalkozás		87	39,70
Frontális munka	56		25,57
Egyéni munka	53		25,20
Magyarázat		67	30,59
Kísérlet	56		25,57
Kirándulás	40		18,26
Bemutató	26		11,87
Élménybeszámoló	23		10,50
Gyűjtőmunka	20		9,13
Feladatlapos munka	18		8,21
Televíziós óra	18		8,21
Felolvasás	14		6,39
Problémázgatás	10		4,56
Játék az órán	4		1,82

A grafikonon nem mutattam ki osztályokra bontva az adatokat, hanem a megkérdezett gyermekek összlétszámát (219 tanuló) vettem alapul. A %-ok arra vonatkoznak, hogy egy-egy munkaformát vagy eljárást, módszert hány %-ban választották. A gyermekek összesen 490 megjegyzéssel válaszoltak a kérdésre. Egy-egy tanuló több eljárást is választott.

A tanulás folyamatában fontos szerepet tölt be az alkalmazott módszer, az eljárás, a munkaforma. Ha ezek biztosítják a sikert, motiváló tényezővé válnak. Nem mindegy tehát, hogy melyik módszert, eljárást alkalmazzuk. Természetesen a módszer nem cél, hanem eszköz, s hogy melyiket válasszuk, mindig a tanulás-tanítás anyaga és sajátosságai határozzák meg. A gyermekek azonban érzik, s tudatában vannak annak, hogy melyik nyújt a számukra több segítséget.

A tanulók közel 40%-a a legeredményesebb munkaformának a csoportos munkát tartja. Értékeli a közösségben rejlő erőt, hogy együtt többre képesek, lehet egymástól tanulni stb. Valóban, a gyermekek sokszor jobban elfogadják egymás tanácsait, mint a felnőttekét.

A frontális munkaformát sem tartják elavultnak. A tanulók több mint egynegyede szavazott az osztály és a pedagógus együttes tevékenységére.

Feltűnik, hogy nincs nagy sikere az egyéni munkának. A beszélgetések során kiderült, hogy sok gyermeknek nehéz önállóan dolgozni, különösen ha idő előtt (amíg nem sajátította el pontosan az ismeretet, nem gyakorolta be annak alkalmazását) magára marad a munkában. Ezzel függ össze az is, hogy a feladatlapos munkát sem kedvelik a tanulók.

A módszerek és eljárások között a magyarázat, a kísérlet és a kirándulás vezet. A gyermekek szerint ezek az eljárások segítik legjobban a megértést. Ezekre feltétlen szükség van az iskolai tanulásban.

Feltűnően alacsony szavazatot kapott a technikai eszközökkel való tanulás. Ez természetesen azt a kérdést is felveti, hogy a pedagógusok mennyire tudatosan alkalmazzák ezeket, s milyen mértékben válik valóban a tanulás eszközévé. A problémafelvetéses oktatás sem kap elég hangsúlyt az oktatásban. A játékot pedig alig tartják fontosnak a tanulásban a gyermekek.

4. Szokott-e valaki tanulásra serkenteni? Ki segít legtöbbet a munkában?

Megnevezés	5.	6.	7.	8.	Össz.	%
Igen	52	51	48	43	194	88,58
Nem, senki	14	—	3	8	25	11,42
Összesen:	66	51	51	51	219	100,00
Csak anyukám	32	40	18	25	115	52,51
Csak apukám	29	30	13	20	92	42,00
A testvéreim	12	15	6	5	38	16,89
Mindkét szülő	3	8	16	12	39	17,80
A tanítóm	10	15	12	11	48	21,91
A barátaim	6	4	10	1	21	9,58
A nagyszüleim	9	4	4	4	21	9,58
Az okos emberek példái	—	1	5	2	8	3,65
A rokonaim	5	—	—	2	7	3,19
A televízió	2	—	1	1	4	1,82
A könyvek hősei	2	—	1	—	1	0,45

A sikeres tanulásban (különösen a kezdeti szakaszban) rendkívül fontos, hogy a gyermekek megfelelő külső serkentést, külső indítást, a munkában pedig folyamatos segítséget kapjanak.

A táblázat azt mutatja, hogy a gyermekek zömét segítik a tanulásban (88,58%). Viszont azok is sokan vannak, akik semmiféle támogatásban nem részesülnek. A megnyilatkozások szerint ezek aránya: 11,42%.

Legtöbbet a 6. és 7. osztályosokkal törődnek. Feltűnő, hogy a legkevesebb segítséget az 5. osztályosok kapnak, akiknek éppen a legtöbb problémát jelent a tanulás az átmenet miatt. A nyolcadik osztályos megnyilatkozások is erről tanúskodnak. Valószínű, a felnőttek úgy gondolják, hogy nekik már egyre kevesebb segítségre van szükségük, mert az általános iskola befejezése előtt kialakulhatott önálló tanulási képességük. A szükségletek, a motívumok fejlődésében és fejlesztésében viszont még ebben a korban is rendkívül nagy jelentősége van a külső indításnak, a törődésnek, az együttérzésnek.

A gyermekek megnyilatkozásai alapján világosan kiderül, hogy a tanulásra serkentés legfontosabb színtere a család, ahol vezető szerepe van az édesanyának (52,5%), alacsonyabb (42%) jut az édesapának. Elég alacsony az aránya azoknak a családoknak, ahol mindkét szülő törődik a gyermekek tanulási előmenetelével, személyiségük tudatos fejlesztésével. Ez: 17,8%.

A szülők után a pedagógus az, aki legtöbbet foglalkozik a motiválással (21,91%). Ez természetesen is, hiszen a pedagógusnak hivatása a gyermekek nevelése. Azt vártam azonban, hogy ez az arány sokkal magasabb lesz.

A számok azt is mutatják, hogy a gyermekek ritkán ösztönzik, serkentik, buzdítják egymást tanulásra. Kissé elkészerítő az a tény, hogy a gyermekek milyen keveset merítenek tanulási tevékenységükhöz a könyvekből, a televízióból, de általában a tömegkommunikációs eszközökből.

Ahhoz, hogy a gyermekek eredményeket érjenek el a tanulási tevékenységben, megfelelő időre van szükségük. Sokszor a felnőttek is elvonják a gyermekeket a tanulástól, sokszor viszont maguk a gyermekek fordítják más tevékenységre idejüket. A tanulásra fordított idő megszerzésében nagy szerepet tölt be a motívumok barca. Mindig annak a motívumnak kellene győzedelmeskednie, amelyik elindítja és táplálja a tanulás folyamatát.

Igen magas azoknak a tanulóknak a száma, akiket (saját belátásuk szerint is) valami elvon a tanulástól: 63,47%. Legtöbb gyermek, különösen a 8. osztályban a sportra hivatkozik (valószínű ezek sportkörü tagok). Az jó, hogy a gyermekek sportolnak, de ne a tanulás rovására. Ez a tény szervezési problémákat is felvet.

Magas, 17,44%-ot ér el az olvasás, mint tanulás helyetti elfoglaltság. Feltűnő, hogy főleg az 5., 6. osztályosok jelölnek meg ilyen motívumokat, illetve elfoglaltságokat. Ez a gond számos problémát vet fel, amelyet meg kellene vizsgálni. Lehet, hogy fejletlen a gyermekek olvasási készsége, tempója, s ezért lassan haladnak az olvasással. Az is lehet, hogy ebben a korban valóban fokozott szükségletté kezd válni az olvasás, s több időt szánnak olvasásra. Ezekben az osztályokban meg kellene vizsgálni, hogy mennyi házi feladatot kapnak a tanulók, s a szabadidő-tevékenység során nyílik-e lehetőség olvasásra.

12,44%-ban jelentkezik a *televízió nézése*, ebben az esetben mint negatív motívum, illetve időöltés. Ebből azonban az is következik, hogy sok gyermek (a vizsgált tanulók több mint 10%-a) este tanul, ami helytelen napirendre utal. Hasonló problémát vet fel a *rádiózás, a zenehallgatás is* (itt a motívumok aránya 9,36%).

16 ösztinte gyermek a *lustaságát*, 9 tanuló a *befolyásolhatóságát* (a barátok vonják el a tanulástól), 3 a *csavargást* is bevallja. Ezeket mind negatív motívumok táplálják, s gyökereik az akarat és a jellem hiányosságaiban keresendők.

Érdekes jelenség, hogy az 5. osztályos gyermekek mennyit játszanak. A tanulásban már nem igénylik a játékos elemeket, de mint szabadidős tevékenység jelentős az életükben.

5. El szokott-e vonni valami a tanulástól? Ha igen, mi az?

Osztály Megnevezés	A megnyilatkozások száma					%
	5.	6.	7.	8.	Össz.	
Igen	43	35	34	27	139	63,47
Nem	23	16	17	24	80	36,53
Összesen:	66	51	51	51	219	100,00
A sport	10	9	15	18	52	22,12
Az olvasás	14	16	8	3	41	17,44
A televízió	5	5	12	7	29	12,34
A játék	16	2	8	2	28	11,91
A hobbim	6	3	9	7	25	10,63
A rádió, a zene	8	2	7	5	22	9,36
A lustaság	6	4	4	2	16	6,80
A barátok	3	3	2	1	9	3,82
Az otthoni munka	2	3	–	2	7	2,97
A barangolás	1	1	–	1	3	1,27
A szakkör	2	–	1	–	3	1,27
Összesen	73	48	66	48	235	

ÖSSZEGEZÉS

A feltett kérdésekre a tanulók sok pozitív motívum felsorolásával reagáltak. Jó, hogy a gyermekek zöme szeret iskolába járni, szeret tanulni, az iskolához és tanuláshoz pozitív a viszonya. A vizsgálódás egyetlen iskola felső tagozatára korlátozódott, s a tapasztalatok alapján nem lehet általános következtetéseket levonni. Arra viszont jók a tapasztalatok, hogy megerősítsék bennünk az általános törvényszerűségeket (azok pozitív érvényesülésük tudatos befolyásolásának szükségességét), s megfogalmazzunk néhány konkrét feladatot.

– Megerősödött bennünk, hogy a tanulásnak valóban alapvető feltétele a motívum, s mint folyamat a motiválás fontos törvénye a tanulásnak. Ebből következik, hogy a motiválás a pedagógus elsőrangú feladata. Figyelembe kell vennie, hogy a tanulásban a motívumok egész rendszere hat. A motívumok fejlődnek, amit nagyon jól tükröz a 2. kérdésre adott sokszínű válaszadás. Az 5., 6. osztályokban számítani

kell arra, hogy a motívumok még túlságosan általánosak, 7., 8. osztályban már egyre differenciáltabbak. A felsőbb osztályokban több a magasabbrendű motívum (kíváncsiság, tudásvágy stb.).

– A pedagógusnak nagyobb gonddal kell törődni a *motívumok fejlesztésével*. Folytatni kellene az alsó tagozatban eredményesen alkalmazott módszerek, eljárások kidolgozását, továbbfejlesztését (természetesen az életkori sajátosságok figyelembe vételével), különös tekintettel az ingergazdag környezet megteremtésére. Véleményem szerint szegényesebb a felső tagozatos gyermekek ingerkörnyezete. Ez azért is lenne fontos, mert az inger a motívum külső indítéka.

– Tudatosítani lehet a tanulóknak, hogy a személyiség fejlődésének alapvető feltétele a *tevékenység*. Aki nem tevékenykedik, nem fejlődik. A tevékenységhez energiára van szükség, ezt nevezzük motívumnak. Az embernek célokat kell maga elé tűzni, s erős akaratral azt el kell érni. Ez osztályfőnöki óra témája is lehet, de ezt az osztályban állandóan felszínen kell tartani. A tanulói tevékenység eredményességét szüntelenül *erősíteni* kell. A felső tagozatban a pedagógusok keveset dicsérnek, jutalmaznak. Úgy vélem, alacsony szinten áll a tanulók *sikerorientációja*.

„*Sok egyéni munkát* kell adni a tanulóknak, mert a tanulási nehézségeken mindenkinek magának kell áthatolnia, a nehézségeket magának kell leküzdenie. Jó a sok csoportos foglalkozás (amit a gyermekek nagyon szeretnek), de több gyermek megbújhat a csoport mögött, elháríthatja magáról a felelősséget. Nem szabad azonban korán magára hagyni a gyermeket a munkában.

Még felső tagozatban is sok segítséget kell nyújtani a tanulóknak a *motívumok harcában*, a döntésben. Ehhez demokratikus légkörnek kell lenni az osztályban. Sok olyan feladattal kell megbízni a gyermeket, amiben állást kell foglalnia, határozottnak kell lennie.

Meg kell tanítani a gyermekeket *önállóan tanulni*. Folytatni kell az alsó tagozatban elkezdett jó tanulási szokások kialakítását (napirend, munkafegyelem, a tanulási mód megválasztása stb.).

– Az órákon *korszerű módszereket*, eljárásokat kell alkalmazni úgy, hogy a tanulás igazi motívuma a kíváncsiság, az érdeklődés, a tudásvágy legyen. A tanterv biztosítja a tartalmilag gazdag tananyagot, emellett azonban nélkülözhetetlen az értetőség, a rendszer s a tananyaggal való találkozási mód. Nem lehet uralkodó módszer a magyarázat. Igaz, a gyermekek ezt a módszert nagyra értékelik, s a tanulásban valóban fontos módszer, de ez ma már nem elegendő. Rendkívül kevés gyermek választotta pl. az élménybeszámolót, a gyűjtőmunkát, a problémázgatást, amelyek a korszerű módszerek közé tartoznak. A jól megválasztott módszer motiváló tényezővé válik a tanulásban, sőt, új szükségletek kialakulását eredményezheti (az új keresése, problémázgatás, problémamegoldásra való törekvés, gyűjtő-szenvedély stb.). Nem arról van szó, hogy a korszerű eljárásokat a nevelők nem alkalmazzák, hanem arról, hogy az igazán személyiséget fejlesztő módszerek (a vizsgálat alapján) nem hagynak a gyermekekben maradandó élményeket.

A tanításban jobban kell élni a *technikai eszközök* által nyújtott lehetőségekkel. Ezekkel nemcsak a tananyag megértését lehet szolgálni, hanem az érdeklődést is fel lehet vele kelteni (külső inger, indíték).

– Be kell láttatni a szülőkkel, hogy a *család* minden tagja felelős a gyermek fejlődéséért. Talán többet kellene foglalkozni a szülőkkel, elmondani az iskolai tanulás gondjait, s megismertetni velük az egyéni tanulás módszereit, a motiválás eljárásait.

- DR. BARKÓCZI I.-DR. PUTNOK J.: Tanulás és motiváció. Tankönyvkiadó, Budapest, 1967. 167-176., 258-279. p.
- J. S. BRUNER: Új utak az oktatás elméletéhez. Gondolat, Budapest, 1974. 165. p.
- J. S. BRUNER: Az oktatás folyamata. A pedagógia időszerű kérdései külföldön. Tankönyvkiadó, Budapest, 1968. 68. p.
- DR. HIEBSCH-DR. CLAUS: Gyermekpszichológia. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 189-208. p.
- JUHÁSZ F.: A motiváció szerepe a nevelésben. ELTE Pedagógiai Közlemények. Tankönyvkiadó, Budapest, 1968. 171-180., 31-53. p.
- KELEMEN L.: A pedagógiai pszichológia alapkérdései. Tankönyvkiadó, Budapest, 1967. 171-205. p.
- DR. KOZÉKI B.: A motiválás és motiváció. A pedagógia időszerű kérdései hazánkban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1975. 5-21. p.
- W. P. KUGEMANN: Megtanulok tanulni. Gondolat, Budapest, 1976. 61-80. p.
- LEONTYEV: A pszichikum fejlődésének problémái. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1964. 543-564. p.
- E. STELLAR: Pszichofiziológia. Gondolat, Budapest, 1972. 233-288. p.

DR. BÓRA FERENC
Kaposvár

A gyengén tanuló alsó tagozatos gyerekek sikerei a munka- és a játéktevékenységben

A munkára nevelés

A munkára nevelés komplex módon átfogja a nevelési folyamat egészét, s létrehozza az aktív, kezdeményező, alkotó embert. Alapvető jellemzője, hogy az elmélet és a gyakorlat egységében megvalósítja a szellemi és fizikai munka sokféle változatát, s lehetővé teszi a legkülönbözőbb munkaféleségek elvégzését.¹ Az erkölcs egyik alapelve a munkához való lelkiismeretes viszony. A munka nevelőhatású megszervezése a munkavégzés normáinak elfogadtatásában, a munka szükségleteinek kialakításában nyer kifejezést és megvalósítást. Tevékenységformái a következők: a tanulás, az önkiszolgálás, a társadalmilag hasznos kollektív fizikai munka.² A szentlőrinci kísérlet egyik elméleti alaptétele, hogy az iskolának a társadalmi összgyakorlatra kell felkészíteni a tanulókat. Mivel társadalmunk „struktúrált társadalom”, az osztálytársadalmi gyakorlat valamennyi oldalával a gyerekeknek csak az iskola közvetítésével lehet kapcsolata. Az iskola biztosítja a tanítás-tanulást, a termelést és a gazdálkodást, a közéleti-társadalmi tevékenységet és a szabadidős tevékenységet. A termelés és gazdálkodás mint nevelő tevékenység kulcsszerepet kap a jövő iskolájában, „szükségképp megsokszorozza a közösség gazdasági-társadalmi kapcsolatait.”³ E nevelési koncepció sarkalatos pontja, hogy a nevelési folyamatban csak azok a tevékenységek hatékonyak, amelyeknek célja társadalmilag lényeges feladat végrehajtása.⁴ Kutatások bizonyítják, hogy a ma általános iskolájában a munka, a játék eltérő arányban érvényesül a nevelésben, gazdasági tevékenység nem jellemzője az alapprofú iskolának.⁵